

مطالعات علوم اسلامی انسانی

مقاله پژوهشی، سال هفتم، شماره ۲۸، زمستان ۱۴۰۰ (ص ۲۱ - ۲۸)
دریافت: آذر ماه ۱۴۰۰ پذیرش: بهمن ماه ۱۴۰۰

چالش ها و راهکارهای راهبردی برای موانع کارآفرینی در حوزه مناطق آزاد و تجاری کشور

Challenges and strategic solutions for barriers to entrepreneurship in the field of free and commercial zones of the country

محمد حاجی آقازاده رودسری / کارشناسی ارشد مدیریت کارآفرینی دانشگاه آزاد واحد اهر. سمیه سربازقدیم / دانشجوی دکتری مدیریت صنعتی دانشگاه آزاد واحد بین المللی ارس.

Mohammad HajiAghazadeh Rudsari/ Master of Entrepreneurship Management, Ahar Branch of Azad University.

mohammad_aghazadeh92@yahoo.com

Somaiyeh Sarbazghadim/ PhD student in Industrial Management, Aras International Branch, Aras International Branch.

Abstract

Today, the development of economic activities and strategic entrepreneurship are recognized as effective for the economic and social development of countries. Development of economic activities means the process of discovering and exploiting opportunities to create value in various economic and social fields and therefore a worthy role for a more active presence in global markets, competition, sustainable employment, development of justice, Reduce poverty and solve problems of the public and private sectors. Undoubtedly, the development of economic activities as the most practical and practical strategy to overcome the deadlocks and economic and social problems needs to be identified and obstacles removed. Capacity building for the development of economic activities on the one hand requires the provision of training and entrepreneurial skills with a market-oriented approach and based on the needs of society at all levels of education and on the other hand requires recognizing and removing barriers to creating appropriate contexts. Development of production and service activities. The purpose of this study is

چکیده

امروزه توسعه فعالیت های اقتصادی و کار آفرینی راهبردی اثربخش برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها شناخته می شود. توسعه فعالیت های اقتصادی به معنی فرآیند کشف و بهره برداری از فرصت ها به منظور ارزش آفرینی در حوزه های مختلف اقتصادی و اجتماعی تلقی شده و لذا نقش شایسته ای برای حضور فعال تر در بازارهای جهانی، مقابله با رقبا، اشتغال زایی پایدار، توسعه عدالت، کاهش فقر و حل مشکلات بخش های عمومی و خصوصی دارد. بی شک توسعه فعالیت های اقتصادی به عنوان اجرایی ترین و عملی ترین استراتژی برون رفت از بن بست ها و مشکلات اقتصادی و اجتماعی نیازمند شناسایی و رفع موانع آن است. ظرفیت سازی برای توسعه فعالیت های اقتصادی از یک سو مستلزم ارائه آموزش ها و مهارت های کار آفرینی با رویکرد بازار محور و بر اساس نیازهای جامعه در همه سطوح آموزشی می باشد و از سوی دیگر نیازمند شناخت و رفع موانع در ایجاد زمینه های مناسب در راستای توسعه فعالیت های تولیدی و خدماتی است. هدف از این پژوهش بررسی چالش ها و راهکارهای راهبردی برای موانع کارآفرینی در حوزه مناطق آزاد کشور است. موانع توسعه فعالیتهای اقتصادی از جهت عوامل ضد انگیزشی، موانع قانونی، نارسایی های محیط تجاری مورد نقد و بررسی قرار گرفته است. نتایج حاصله بیانگر آن است که فضای کسب و کار در مناطق آزاد کشور مطلوب نیست. این موضوع حکایت از دخالت دولت در

to investigate the challenges and strategic strategies for entrepreneurship barriers in the free zones of the country. Barriers to the development of economic activities have been criticized for anti-motivational factors, legal barriers, and shortcomings in the business environment. The results show that the business environment in the free zones of the country is not favorable. This indicates government interference in the market, cumbersome regulations, parallel and multiple regulatory bodies and high risk of economic activities, failure to prepare a strategic document for the development of free trade zones, disregard for paragraph 11 of the general policies of the resistance economy, lack of transparency And the lack of oversight by regulatory bodies, lack of youth in the regions for employment and wealth creation, has failed in the main goal of attracting foreign investors, illegal imports and cultural problems. Hence, governments have a key role to play in addressing these challenges and barriers.

Keyword: Strategic solutions for entrepreneurial barriers in the field of free and commercial zones of the country.

بازار، وجود مقررات دست و پا گیر، وجود دستگاه های نظارتی موازی و متعدد و ریسک بالای فعالیت های اقتصادی عدم تنظیم سند راهبردی توسعه مناطق آزاد تجاری، عدم توجه به بند ۱۱ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی، عدم شفافیت عملکرد در مناطق و عدم نظارت دستگاه های نظارتی بر آن، عدم جوانگرایی در مناطق برای اشتغال و تولید ثروت، ناموفق در هدف اصلی یعنی جذب سرمایه گذار خارجی، واردات بی رویه و مشکلات فرهنگی دارد. از این رو، دولت ها در رفع این چالش ها و موانع نقش کلیدی دارند.

کلیدواژه ها: راهکارهای راهبردی برای موانع کارآفرینی در حوزه مناطق آزاد و تجاری کشور.

مقدمه

در آستانه هزاره سوم میلادی، فرآیند تغییر و تحول مستمر و پر شتاب از عمده ترین جریان های حاکم بر حیات بشری و از مهم ترین مشخصات بارز آن به شمار می رود و فرآیند در آستانه هزاره سوم میلادی، فرآیند تغییر و تحول مستمر و پر شتاب از عمده ترین جریان های حاکم بر حیات بشری و از مهم ترین مشخصات بارز آن به شمار می رود و فرآیند کارآفرینی و خلاقیت که اساس و بستر ساز تغییر و تحول و دگرگونی است، در این خصوص نقش بسیار بنیادین و تعیین کننده ای ایفا می کند. افراد، سازمان ها و جوامعی که نتوانند خود را با این تحولات پر شتاب همگام کنند دچار حالت ایستایی و توقف و سکون شده، بی شک در آینده حضور فعالی نخواهند داشت و سرانجام دچار اضمحلال می شوند. در این میان افرادی هستند که در این دریای پر تلاطم انقلاب های پی در پی، بر روی موج ها سوار بوده و در زمانی که همگان بر هرج و مرج، نابسامانی، تناقض و عدم تعادل ادعان دارند، آن ها به دنبال فرصتی هستند تا بتوانند با ارایه محصول و یا خدمت جدیدی به جامعه تعادل را برقرار کرده و اوضاع را سامان بخشند و ارزشی از خود بر جای گذارند. همین افراد هستند که سبب می شوند سازمانی از سازمان دیگر پیشی بگیرد کشوری از کشورهای دیگر پیشرفت های بارزتری داشته باشد. تلاش صاحب نظران و متخصصان همواره بر این بوده است که برای سازمان ها شرایط و بستری را فراهم کنند که زمینه حاکمیت فن آوری، خلاقیت و نوآوری در آن ها مناسب تر و مستعدتر شود و بتوانند هر چه بیش تر و بهتر از رویدادها و دگرگونی ها بهره مند شوند و حتی آن ها را به وجود آورند و هم چنین بسیاری از دانشمندان در پی آن بودند وجه تمایز این افراد که محور توسعه اقتصادی بوده و «کارآفرین» خوانده می شوند با دیگر افراد جامعه به دست آورند. و همین امر سبب به وجود آمدن علم کارآفرینی شد که در آن رویکرد رفتاری و ویژگی های شخصیتی شناسی و جامعه شناسی مورد بررسی قرار می گیرد.

تعاریف کارآفرینی

کارآفرینی همواره مبنای تحولات و پیشرفت‌های بشری بوده است و تعاریف زیاد و متنوعی از آن شده است. دانشمندان علوم اجتماعی، روان‌شناسی، اقتصادی و مدیریت هر یک تعاریف خاصی برای کارآفرینان دارند. اما آن‌چه در اکثر آن‌ها می‌توان مشاهده کرد، این نکته است که کارآفرینان محور توسعه اقتصادی بوده و با تخریب روش کهن و ناکارآمد قبلی و جایگزینی آن‌ها با شیوه‌های کارآمد و نوین به نظام اقتصادی، پویایی و حیات می‌بخشد.

کارآفرینی^۱ اولین بار برای افرادی به کار برده شد که در مأموریت‌های نظامی خود را به خطر می‌انداختند. بعدها این واژه به کسانی اطلاق شد که مخاطره یک فعالیت اقتصادی را می‌پذیرفتند و آن را سازماندهی، تقبل و اداره می‌کردند (باقری مجد و همکاران، ۱۳۹۷). اصطلاح کارآفرین در معنا و مفهوم فعلی را اولین بار «ژوزف شومپتر» به کار برد. این اقتصاددان اتریشی الاصل ساکن آمریکا که او را پدر علم کارآفرینی می‌نامند بر این باور بود که رشد و توسعه اقتصادی در یک نظام، زمانی میسر خواهد بود که افرادی در بین سایر آحاد جامعه با خطرپذیری، اقدام به نوآوری کرده و با این کار روش‌ها و راه‌حل‌های جدید جایگزین راهکارهای ناکارآمد و کهن قبلی شود (صفری و همکاران، ۱۳۹۵).

پیتر دراگر معتقد است کارآفرین کسی است که فعالیت اقتصادی کوچک و جدیدی را با سرمایه خود شروع می‌نماید. ارزش‌ها را تغییر می‌دهد و ماهیت آن‌ها را دچار تحول می‌نماید. به عقیده دراگر کارآفرینی همانا به کار بردن مفاهیم و فنون مدیریتی، استاندارد سازی محصول، به کارگیری ابزارها و فرآیند طراحی و بنا نهادن کار بر پایه آموزش و تحلیل کار انجام شده است. او کارآفرینی را یک رفتار می‌انگارد نه یک صفت خاص در شخصیت افراد (میشرا و میسرا، ۲۰۱۷).

جفری تیمونز کارآفرین را ایجادکننده یک چیز ارزشمند از هیچ می‌داند. بنابراین کارآفرین کسی است که دارای قدرت درک بالا می‌باشد و توان پیدا کردن خلأ و فرصت‌ها را دارد و می‌تواند در جامعه از طریق پرورش و تبدیل فکر خود به یک محصول جدید اقدام به ارزش آفرینی از هیچ نماید. رابرت هیسریچ فرآیند کارآفرینی را خلق چیزی نو می‌داند که توأم با صرف وقت و تلاش بسیار و پذیرش خطرات مالی، روحی و اجتماعی برای به دست آوردن منابع مالی، رضایت شخصی و استقلال است، که نتیجه این فرآیند از فعالیت‌های منظمی حاصل می‌شود که خلاقیت و نوآوری را به نیازمندی‌ها و فرصت بازار پیوند می‌دهد. مک کله لند تعریف گسترده‌تری از کارآفرینی بیان می‌کند و فرآیند کارآفرینی را فراتر از شغل و حرفه بلکه یک شیوه زندگی تعبیر می‌نماید به طوری که خلاقیت و نوآوری، عشق به کار و تلاش مستمر، پویایی، مخاطره‌پذیری، آینده‌نگری، ارزش آفرینی، آرمان‌گرایی، فرصت‌گرایی، نیاز به پیشرفت، مثبت‌اندیشی، زیربنا و اساس زندگی کارآفرینانه می‌باشد (آقاجانی و اسبویی، ۱۳۹۱).

در مجموع می‌توان گفت که کارآفرینی فرآیندی است که منجر به ایجاد رضایت‌مندی و یا تقاضای جدید می‌شود. کارآفرینی عبارت است از فرآیند ایجاد ارزش از راه تشکیل مجموعه منحصربه‌فردی از منابع به منظور بهره‌گیری از فرصت‌ها. و به عبارت دیگر فرآیند کارآفرینی، فرآیندی است که فرد کارآفرین با ایده‌های نو و خلاق و شناسایی فرصت‌های جدید به معرفی محصول یا خدمت جدیدی و یا بهبود ساختار تولید، که توأم با پذیرش مخاطرات مالی، روانی و اجتماعی و دریافت منابع مالی، رضایت‌مندی شخصی و استقلال می‌باشد، مبادرت می‌ورزد (رومانا کورز، ۲۰۱۶).

ویژگی‌های کارآفرینان

همواره دانشمندان در پی آن بوده‌اند که بتوانند وجه تمایز بین کارآفرینان را از دیگر اقشار جامعه مشخص کنند. تحقیقات نشان می‌دهد که ویژگی‌های مشترک قابل‌تأملی بین کارآفرینان وجود دارد. البته این ویژگی‌ها منحصر به فرد نبوده و هر یک از کارآفرینان بالقوه و یا بالفعل به یک نسبت از این ویژگی‌ها و قابلیت‌ها برخوردار نیستند.

به ۱۰ مورد از ویژگی‌هایی که "گتامپسون"، "هیستریچ" و "پیترز" (۱۹۹۸) ذکر کرده‌اند، اشاره می‌شود:

✓ کارآفرینان افرادی هستند که تفاوت ایجاد میکنند، در واقع آنها بطور خلاقانه فرصت‌هایی را برای کسب و کار ایجاد می‌نمایند.

✓ کارآفرینی، تشخیص و استفاده مطلوب از فرصت‌ها می‌باشد.

✓ کارآفرینان با هدف دست‌یابی به منافع مورد نیاز برای استفاده از فرصت‌ها به شدت تلاش می‌کنند.

¹ Entrepreneur

- ✓ کارآفرینان از طریق ارائه محصولات خدمات یا شیوه های جدید، ارزش ایجاد می کنند.
  - ✓ کارآفرینان ایجاد کننده شبکه های مطلوب منابع، امکانات مالی، ابتکارات، شبکه های اجتماعی هستند.
  - ✓ کارآفرینان شناخت دقیق از چگونگی و چرایی فرصت ها و جایگاه خود دارند. (شرایط ابهام)
  - ✓ کارآفرینان خود، سرمایه ایجاد می کنند، این سرمایه به شکل های مختلفی نظیر سرمایه مالی، اجتماعی و هنری می باشد.
  - ✓ کارآفرینان خطرپذیرند و توانایی اداره ریسکهای مختلف را دارند.
  - ✓ کارآفرینان در مقابل سختی ها و مشکلات، خویشتن دار و مقاوم هستند.
  - ✓ کارآفرینان مستلزم خلاقیت و نوآوری است و این دو از عناصر اصلی آن است (صمدی، ۱۳۹۹).
- عمده ویژگی های شخصیتی و روان شناختی کارآفرینان را میتوان نیاز به توفیق، مخاطره پذیری، خلاقیت و نوآوری، مسئولیت پذیری، استقلال طلبی، بصیر و کاردان، پر تلاش، داشتن اعتماد به نفس بالا و هم چنین دستاورد گرا و هدف گرا نام برد. زمانی که کارآفرینی به عنوان یک شیوه زندگی توسط اکثریت افراد یک جامعه پذیرفته شود، آن جامعه بسیار سریع توسعه می یابد.

توسعه منطقه ای

توسعه منطقه ای به برنامه ریزی به این مفهوم است که چگونه می توان برای یک منطقه که ممکن است شامل چند شهر بزرگ در یک منطقه و یا چند استان و یا ایالت، برنامه ریزی داشت تا در سطح ملی و جهانی به برتری های نسبی مورد نظر مسئولین و سیاستمداران آن منطقه نایل شد و در این میان از توازن در پیشرفت و رشد آن منطقه بصورت همگن بهره مند شد. تئوریهای توسعه منطقه ای عمدتاً ریشه در سه شاخه علمی علوم منطقه ای، اقتصاد منطقه ای و جغرافیای تئوریک دارند (خسروی و خسروی، ۱۳۹۵).

منطقه آزاد تجاری

منطقه آزاد ناحیه ای از قلمرو کشور است که خارج از محدوده قانونی، اداری و تأسیسات گمرکی قرار دارد. ورود و خروج سرمایه و سود به آن و جابه جایی نیروی کار متخصص در منطقه به سهولت صورت می گیرد و کالها و مواد خارجی که منع قانونی نداشته باشند را میتوان بدون هر گونه مانع گمرکی، ترانزیت و یا در انبارهای آن نگهداری و یا در کارخانه های مستقر در آن تغییر شکل داده و به کالهای دیگر تبدیل نمود (گورانی و همکاران، ۱۳۹۲).

چالشها و موانع توسعه کارآفرینی در ایران

امروزه کارآفرینی به عنوان یک راهبرد اثربخش برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها شناخته شده است. کارآفرینی به معنی فرآیند کشف و بهره برداری از فرصت ها به منظور ارزش آفرینی در حوزه های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بوده و پایه و اساس توسعه پایدار و همه جانبه تلقی می شود. بدین ترتیب توسعه کارآفرینی نقش شایسته ای برای حضور فعال در بازارهای جهانی، مقابله با رقبا، اشتغال زائی پایدار، توسعه عدالت، کاهش فقر و حل مشکلات جامعه، دولت و بخش عمومی دارد.

توسعه ی کارآفرینی فرآیندی پیچیده، بلند مدت و فراگیر است که البته نقش به سزایی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها دارد. به طوری که امروزه کارآفرینی به استراتژیک ترین و مهم ترین ابزار توسعه اقتصادی جوامع پیشرفته تبدیل شده است. مطالعات و بررسی های جهانی کارآفرینی نشان می دهد که بین نرخ فعالیت های کارآفرینانه و تولید ناخالص داخلی در برخی از کشورها مانند ایالات متحده به میزان ۵۷ درصد همبستگی وجود دارد (۲۰۰۶). از این رو افزایش فعالیت های کارآفرینانه همواره با افزایش تولید ناخالص ملی و در نتیجه افزایش درآمد ملی، رفاه و آسایش در جامعه می باشد.

به همین دلیل گرایش به کارآفرینی در سراسر دنیا افزایش یافته است. برای مثال در کشور هند برای توسعه کارآفرینی، سازمان ملی کارآفرینی و توسعه ی کسب و کارهای کوچک ایجاد شده است. در حالی که در کشور مالزی وزارتخانه ای به نام وزارت توسعه ی کارآفرینی ایجاد شده است. سایر کشورهای آسیایی نیز برای توسعه کارآفرینی، علاوه بر کمک های مالی و حقوقی، به ایجاد و گسترش زمینه های قانونی آن پرداخته اند.

توسعه‌ی کارآفرینی در ایران نیز بعنوان اجرایی‌ترین و عملی‌ترین استراتژی برون رفت از بن بست‌ها و مشکلات اقتصادی و اجتماعی نیازمند شناسایی و رفع موانع آن است. ظرفیت‌سازی برای توسعه کارآفرینی از یک سو مستلزم ارائه آموزش‌ها و مهارت‌های کارآفرینی با رویکرد بازار محور و براساس نیازهای جامعه در همه سطوح آموزشی می‌باشد، اما از سوی دیگر توسعه کارآفرینی نیازمند شناخت و رفع موانع و ایجاد زمینه‌های مناسب جهت توسعه‌ی فعالیت‌های تولیدی و خدماتی می‌باشد. تردیدی نیست که حضور پررنگ دولت در اقتصاد ایران و موانعی که برای رقابت مؤثر بخش خصوصی و کارآفرینان وجود دارد، توسعه کارآفرینی را کند و بلکه ناممکن می‌سازد. شاید بتوان گفت که کارآفرینان قبل از آنکه رقابت بخش خصوصی را برای فعالیت‌های خود احساس کنند موانعی مانند قوانین و مقررات اداری و انحصارات دولتی را مانع کسب و کار خود می‌بینند. در این مقاله موانع و چالش‌های توسعه کارآفرینی در مناطق آزاد کشور از دو بعد عوامل ضد انگیزشی، موانع قانونی و محیط کسب و کار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف) عوامل ضد انگیزشی کارآفرینی در ایران

- ✓ خطرپذیری مالی زیاد (ترس از دست دادن سرمایه شخصی)
- ✓ عدم دست‌یابی به منابع مالی برای سرمایه‌گذاری (ترس از ناتوانی تهیه منابع مالی کافی برای راه‌اندازی کسب و کار)
- ✓ موانع اداری (نگرانی از عدم امکان تأمین الزامات قانونی)
- ✓ هزینه‌ها / خطرات اجتماعی (نگرانی از فقدان احتمالی امنیت اجتماعی)
- ✓ فساد اداری
- ✓ فقدان مهارت‌ها (ترس از نداشتن مهارت و تجربه مناسب و کافی)

ب) موانع قانونی توسعه‌ی کارآفرینی در ایران

- ✓ قوانین و مقررات بانکی
- ✓ قوانین مالیاتی
- ✓ قوانین تجارت
- ✓ قانون کار
- ✓ وجود انحصارات دولتی ناشی از قوانین و مقررات
- ✓ قوانین و مقررات گمرکی
- ✓ قانون شهرداری
- ✓ قوانین و مقررات صادرات و واردات
- ✓ قانون و مقررات ورشکستگی
- ✓ قوانین ثبت شرکت‌ها
- ✓ قانون تجمع عوارض
- ✓ قوانین حقوق مالکیت معنوی و ثبت اختراع
- ✓ قوانین زیست محیطی

ج) بررسی موانع و مشکلات کارآفرینی در مناطق آزاد کشور

- عدم ایجاد تأسیسات زیربنایی از محل اعتبارات و بودجه عمومی کشور.
- عدم تنظیم سند راهبردی توسعه مناطق آزاد تجاری.
- عدم توجه به بند ۱۱ سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.
- عدم شفافیت عملکرد در مناطق و عدم نظارت دستگاه‌های نظارتی بر آن.
- عدم جوانگرایی در مناطق برای اشتغال و تولید ثروت.
- ناموفق در هدف اصلی یعنی جذب سرمایه‌گذار خارجی.
- واردات بی‌رویه و مشکلات فرهنگی.

- عدم رونق تولید، تعطیلی کارخانجات.
- عدم استقرار سامانه و عدم تعیین سازمان متولی برای اعلام آمار دقیق صادرات و واردات از طریق مناطق آزاد.
- اجرایی نشدن برخی موافقتنامه های استاندارد با کشورهای هدف
- عدم استفاده از ظرفیت های مناطق آزاد جهت توسعه صادرات
- غیر فعال بودن بخش اعظم از مناطق ویژه (۳۵ منطقه از ۶۴ منطقه غیر فعال هستند).
- ضعف در مدیریت یکپارچه در مناطق آزاد (وجود بروکراسی و عدم برخورداری از مدیریت صحیح و کارا).
- عدم وجود برنامه ریزی منسجم جهت حضور بنگاه ها در زنجیره های ارزش جهانی و منطقه ایی
- کمبود استارت اپ ها در حوزه تجارت و لزوم تقویت نفوذ IT در تجارت
- عدم حضور موثر واسطه ایی صادراتی و عدم موفقیت مدل های کنسرسیوم صادراتی، شرکت های مدیریت صادرات و خوشه های صادراتی در جهت توسعه صادرات

نتیجه گیری

مطابق داده های حاصله از نظرات کارآفرینان برگزیده، می توان موارد زیر را در خصوص موانع کارآفرینی در مناطق آزاد کشور نتیجه گرفت.

- ۱ خطر پذیری مالی زیاد، ناتوانی در تأمین منابع مالی برای راه اندازی کسب و کار و موانع اداری از مهم ترین عوامل ضد انگیزشی کارآفرینی در ایران تلقی می شوند.
- ۲ قوانین و مقررات دولتی مشوق راه اندازی و توسعه کسب و کار در ایران نیستند.
- ۳ محیط کسب و کار از نظر کارآفرینان ایرانی حامی شرکت های جدید و در حال رشد نیست.

پیشنهادات

- با توجه به نتایج حاصله جهت رفع موانع توسعه ی کارآفرینی در مناطق آزاد کشور پیشنهادات زیر ارائه می شود.
- اصلاح و بازنگری جدی قوانین و مقررات بانکی مانند کاهش الزامات و مراحل قانونی برای ارائه تسهیلات بانکی با نرخ بهره بانکی مناسب به شرکت های جدید و نوپا.
  - قوانین و مقررات در حوزه عملکرد مناطق آزاد و ویژه ساده شود و بر اساس اهداف توسعه ای بالا دستی و جذب سرمایه گذاری به صورت یک بسته قابل دسترس مورد توجه قرار گیرد.
  - فعال شدن حوزه های اقتصادی ۲ وزارت خانه امور خارجه و صنعت و معدن و تجارت همسو با هدف جذب سرمایه گذاری و توسعه صادرات در مناطق آزاد و ویژه اقتصادی .
  - سازماندهی و تدوین یک راهبرد یا استراتژی جامع تولید و تشویق صادرات در مناطق آزاد و ویژه اقتصادی، بر اساس اقلام وارداتی گروه های کالایی در بازارهای هدف منطقه ای
  - فراهم نمودن تسهیلات لازم برای تقویت فعالیت بخش خصوصی از طریق مزایای بانکی، بیمه ای و گمرکی .
  - تقویت بدنه کارشناسی مناطق اقتصادی به منظور دوری از تحجر بوروکراسی .
  - برگزاری همایش های معرفی بازار
  - آموزش تجار و بازرگانان
  - ایجاد و توسعه ی بانک های خصوصی ویژه توسعه ی کارآفرینی و کسب و کارهای کوچک و متوسط.
  - اصلاح و بازنگری قانون کار با رویکرد کارآفرینی و پایداری بنگاه ها (نه رویکرد کارگر مدار و نه رویکرد کارفرما مدار)
  - اصلاح و بازنگری جدی قانون تجارت، مقررات صادرات و واردات با رویکرد کارآفرینی و الزامات سازمان تجارت جهانی.
  - کاهش بوروکراسی اداری نامناسب در سازمان ها و مؤسسات عمومی و دولتی مانند شهرداری ها، ادارات صنایع و معادن استان ها، گمرکات، اداره محیط زیست، ثبت شرکت ها و... که متولی صدور مجوزهای قانونی لازم برای کارآفرینان و صاحبان کسب و کارهای کوچک و متوسط هستند.

- توسعه ی اتوماسیون اداری در سازمان ها و نهادهای عمومی و دولتی به منظور تسهیل و حذف مراحل اداری غیر ضروری.
- آموزش کارآفرینی و آموزش کارآفرینانه در مقاطع تحصیلی ابتدایی، راهنمایی، دبیرستان و دانشگاه ها.
- توسعه ی خوشه ها و شهرک های صنعتی با رویکرد کارآفرینی.
- توسعه ی پارک های علم و فن آوری و مراکز رشد کسب و کارهای کوچک.
- توسعه ی صندوق های مستقل سرمایه گذاری مخاطره پذیر در سطح ملی و استانی با حمایت سازمان ها و نهادهای عمومی و دولتی مانند ادارات صنایع و معادن استان ها، شهرداری ها و استفاده از منابع مالی سازمان های بازنشستگی و تأمین اجتماعی.
- برگزاری جشنواره و بازارچه های کارآفرینی و نوآوری در کلیه سطوح تحصیلی در آموزش و پرورش و دانشگاه ها در سطح استانی و ملی به منظور بهره برداری و حمایت از ایده های خلاق و نوآور توسط کارآفرینان حرفه ای و سرمایه گذاران ایرانی.
- ایجاد، توسعه و تقویت کلینیک های مشاوره کارآفرینی در شهرک ها و خوشه های صنعتی کشور
- توسعه ی فرهنگ کارآفرینی از طریق مستند سازی و انتشار تجربیات کارآفرینان ایرانی.
- ایجاد صندوق بیمه حمایت مالی و معنوی از کارآفرینان جهت کاهش نگرانی آنان

منابع

۱. آقاجانی، ج.، اسبویی، ص.، (۱۳۹۱) ارائه مدلی مفهومی از شاخص های GEM در کارآفرینی، کنفرانس ملی کارآفرینی و مدیریت کسب و کار و کارهای دانش بنیان.
۲. باقری مجد، روح اله، یوسف مهدی پور و عادل باقری مجد، (۱۳۹۷): تأثیر رهبری کارآفرینی بر رفتار نوآورانه با نقش میانجی محرک های نوآورانه در آموزش عالی (دانشگاه سیستان و بلوچستان)، نشریه توسعه کارآفرینی.
۳. خسروی، فاطمه، خسروی، عالمه (۱۳۹۵) "بررسی دیده بان جهانی کارآفرینی (GEM) در مناطق آزاد تجاری و توسعه منطقه ای" پژوهش های نوین در مدیریت.
۴. رستم گورانی، ابراهیم و بیرانوندزاده، مریم، (۱۳۹۲) بررسی جایگاه مناطق آزاد تجاری جزیره قشم در توسعه پایدار و امنیت اجتماعی، دو فصلنامه علمی، آمایش سرزمین، دوره ۵، شماره ۳.
۵. رضایی میرقائد، محسن و عربیون، ابوالقاسم، (۱۳۹۱) بررسی رابطه بین کارآفرینی، محیط کسب و کار و توسعه اقتصادی در کشورهای عضو، پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۱۵، شماره ۲، صص ۸۳-۵۱.
۶. صفری، ع؛ شوریج، ف؛ صالح زاده، ر. (۱۳۹۵)، بررسی رابطه میان مدیریت دانش، کارآفرینی و عملکرد در سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، سال نهم، شماره ۲۲.
۷. صمدی، فاطمه (۱۳۹۹) "بررسی فرصت ها و تهدیدهای قوانین و مقررات موجود مناطق آزاد در جذب سرمایه گذاری های خارجی و تأثیر آن در توسعه صادرات مناطق آزاد تجاری" دانشگاه پیام نور استان هرمزگان، مرکز پیام نور بین الملل کیش.
8. Mishra, P., & Misra, R. K. (2017). Entrepreneurial Leadership and Organizational Effectiveness: A Comparative Study of Executives and Non-executives. *Procedia Computer Science*, 122, 71-78.
9. www.irna.ir/news/
10. <https://tafahomonline.ir/>